

La creació d'Eva i altres contes

Carles Montpart Tura

Aquest mes de setembre es compleixen nou anys de les meves col·laboracions regulars en aquesta revista. Des d'aquell ja llunyà setembre de 2012, la redacció de latortugaavui, com ha tingut l'amabilitat d'acollir-m'hi un total de noranta-sis articles, la gran majoria sobre obres literàries i alguns sobre publicacions recents relacionades amb la llengua catalana.

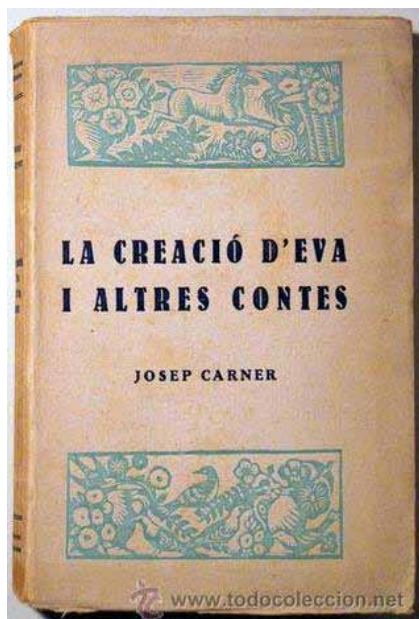
Gairebé sempre he tractat de fer articles panoràmics en què, a partir d'alguna novetat editorial, pugués oferir al lector una visió més o menys àmplia d'un o diversos autors o d'una temàtica determinada. Coincidint amb el tomb que representa haver arribat al centenar de números, aquesta secció a partir d'ara canviarà l'orientació, esdevindrà més sintètica, i se centrarà en la valoració d'obres considerades clàssiques —si és possible que hagin estat reeditades recentment— i de les quals se'n procurarà destacar aquells elements històrics i literaris que fan recomanable encara avui la seva lectura. Encetem aquest nou camí amb el recull de narracions de Josep Carner *La creació d'Eva i altres contes*.

Josep Carner

Escriptor noucentista i diplomàtic

Josep Carner i Puig-Oriol (Barcelona, 1884 – Brussel·les 1970) és, com és sabut, una de les fites més importants de la poesia catalana del segle XX. Encara adolescent, Carner va publicar els primers escrits en revistes populars catalanistes, tradicionalistes, d'herència renaixentista i oposició al modernisme com "L'Aureneta" o "L'Atlàntida", i participà en tot tipus de certàmens populars, inclosos els Jocs Florals de Barcelona. El 1897 ingressà a la universitat i es llicencià en dret (1902) i en filosofia i lletres (1904).

En aquests anys, el jove Carner va anar assumint un ideari de caràcter tradicionalista i catòlic, que defensava la necessitat del treball col·lectiu en detriment de l'individualisme modernista i mostrava un especial interès per l'educació i la institucionalització de la cultura. Aquesta inclinació ideològica el va acostar a l'opció política que representava la Lliga Regionalista, i ja a finals de 1902 comença a publicar en l'òrgan d'aquest partit, "La Veu de Catalunya". Entre els anys 1903 i 1905 Carner va dirigir la revista "Catalunya", publicació on hi col·laboraven Eugeni d'Ors i Josep Pijoan i que es convertí en una

plataforma decisiva per a la formació del noucentisme. L'any 1911 fou nomenat secretari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

A partir de la mort d'Enric Prat de la Riba (1917), Carner es va anar apartant de la Lliga i s'identificà amb Acció Catalana, fet que el portarà més endavant, a partir de 1928, a col·laborar periòdicament en l'òrgan d'aquest partit, el diari "La Publicitat". Entretant, l'escriptor havia dirigit l'Editorial Catalana, l'editorial Políglota i havia fundat i dirigit la revista "D'Ací i d'Allà". El 1921 Josep Carner ingressa en el cos consular espanyol i fins a l'any 1939 exerceix càrrecs diplomàtics a Gènova, San José de Costa Rica, le Havre, Hendaia, Beirut, Brussel·les i París. Malgrat aquest allunyament físic de Catalunya, el poeta manté uns lligams molt estrets amb la cultura, la societat i la política del país. Amb l'esclat de la guerra civil, romangué a Brussel·les i es posicionà a favor del bàndol republicà. L'any 1937 es casà amb Émilie Noulet, professora de la Universitat Lliure (la seva primera muller, Carmen de Ossa, xilena, amb la qual s'havia casat el 1915, morí el 1935). L'any 1938 perdé el seu càrrec i començà el camí de l'exili, que s'inicià a Mèxic, on s'instal·là des l'any 1939 fins al 1945. De retorn a Brussel·les, Carner va ser professor a la Universitat Lliure i al Col·legi d'Europa de Bruges, al mateix temps que mantenia una gran activitat entre el nucli d'exiliats catalans: fou membre, per exemple, del Consell Nacional de Catalunya a l'exili i conseller de la Generalitat de Catalunya a l'exili. Després d'una breu visita a Catalunya, Josep Carner va morir a Brussel·les, amb 86 anys, el 4 de juny de 1970.

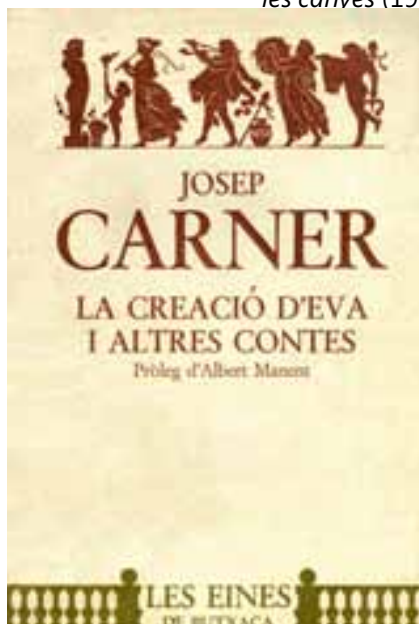

Josep Carner jove

Després vindran obres com *Verger de les galanies* (1911), *Les monjoies* (1912), *La paraula en el vent* (1914), *Auques i ventalls* (1914), *Bella terra, bella gent* (1918), *L'oreig entre les canves* (1920), *El cor quiet* (1925), *El veire encantat* (1933) o *La primavera al poblet* (1935), totes les quals confirmen l'extraordinari domini de la llengua i de la composició poètica per part d'un autor plenament consagrat. Ja des de l'exili, Carner publica *Nabí* (aparegut a Mèxic el 1940 en versió castellana del mateix Carner, el 1941 en català a Buenos Aires i el 1947 a Barcelona), i *Poesia* (1957), un volum que més que unes obres completes la crítica ha considerat un nou llibre, ja que l'autor hi du a terme una reescriptura i reordenació de tota la seva poesia que n'implica una reinterpretació. Finalment, encara publica *Museu zoològic* (1963), *Bestiari* (1964) i *El tomb de l'any* (1966). Actualment el lector interessat pot trobar aplegada la major part d'aquesta obra poètica a *Josep Carner. Llibres de poesia 1904-1924* (Edicions 62, 2016, edició crítica de Jaume Coll).

El "príncep dels poetes"

L'activitat literària principal de Josep Carner se centra, com s'ha dit, en la poesia, gènere en el qual l'escriptor va excel·lir. Els seus llibres de poemes han estat unànimement considerats per la crítica com a peces fonamentals de la poesia noucentista i, més enllà d'aquest moviment literari, de la poesia catalana de tots els temps. Títols com *Llibre dels poetes* (1904), *Primer llibre de sonets* (1905), *Els fruits saborosos* (1906) o *Segon llibre de sonets* (1907) mostren una evolució que, a partir del simbolisme francès, intenta trobar una via poètica que a través d'una forma clàssica acosti de nou la poesia a la vida quotidiana.

Teatre, traduccions i narracions

A banda d'aquesta magna obra poètica, però, Josep Carner va conrear el teatre, la traducció i la narració. Pel que fa al teatre, podem esmentar les obres primerenques *Al vapor* (1901, signada Pere de Maldar), *Llàntia que s'apaga* (1901) i *Trista* (1902). La primera és un sàinet costumista, mentre que les altres dues revelen una forta influència simbolista. Més endavant, l'any 1928 Carner estrenà al Palau de la Música l'òpera còmica en un acte *Giravolt de maig*, amb música d'Eduard Toldrà i decorats de Xavier Nogués, i ja a l'exili publicà en castellà l'obra *Misterio de Quanaxhuata* (1943), com a homenatge a Mèxic, obra que posteriorment l'autor mateix versionà en català amb el títol de *El Ben Cofat i l'Altre* (1951). En la seva faceta de traductor, Carner va publicar a l'Editorial Catalana, entre 1918 i 1921, un total de setze traduccions d'autors com Dickens, Twain o Andersen, entre d'altres.

Quant a l'obra narrativa, Carner va anar recollint en volum una selecció dels articles que publicava sobretot a "La Veu de Catalunya": *Les planetes del verdu* (1918), *Les bonhomies* (1925) i *Tres estels i un ròssec* (1927). Més endavant s'han aplegat també en forma de llibre els textos que l'autor enviava des del seu destí consular de San José de Costa Rica o des de Sud-amèrica en ocasió d'un viatge a l'Argentina i Xile: *En els tròpics* (Quaderns Crema, 1994).

Ara bé, l'obra més pròpiament de ficció de Josep Carner és *La creació d'Eva i altres contes*, publicada l'any 1922 per l'Editorial Catalana (número 30 de la col·lecció Biblioteca Catalana) i que acaba de ser reeditada a cura de Marcel Ortín (Edicions 62, col·lecció El Balanci, 2021). El llibre, com ens informa l'editor en el postfàci "Sobre aquesta edició" (p. 209-213), és un recull antològic dels relats de ficció que Carner havia escrit fins al moment. Es tractava de textos de redacció recent, la meitat dels quals publicats per l'autor al diari *La Publicidad* entre 1919 i 1922. Alguns altres provenien de *La Veu de Catalunya* (1918) i un de *l'Almanac de La Revista* (1919). Carner també hi va incorporar dos contes inèdits i va recuperar alguns textos més antics de *La Veu* escrits entre els anys 1909 i 1914. La nova edició de *La creació d'Eva i altres contes* inclou deu il·lustracions, dues de Joan Junceda i vuit de Xavier Nogués, que els artistes havien fet a partir de diversos contes de Carner. D'aquest llibre n'existeix també una edició de 1980 —avui intromissible si no és en llibreries de vell— publicada a l'Editorial Laia, al número 6 de la col·lecció Les Eines de Butxaca, amb un pròleg d'Albert Manent. Una edició que, estranyament, Marcel Ortín no esmenta en cap moment.

El responsable de l'edició actual ens explica que la primera publicació del llibre va córrer a càrrec de Joan Estelrich, que havia succeït Josep Carner en la direcció de l'Editorial Catalana quan l'autor s'havia traslladat a Gènova per ocupar el seu primer destí consular. Aquesta circumstància, que va fer que Carner no veiés el llibre fins que ja va estar publicat,

va provocar, segons Ortín, que d'algunes solucions lèxiques o gramaticals diferents dels textos originals publicats a la premsa —tan si són encertades o no— no es pugui determinar si són de l'autor o del corrector. És per aquest motiu que l'edició actual representa una revisió completa del text de 1922 amb aquesta finalitat: "L'objectiu ha estat proporcionar un text lliure d'esmenes inadequades, íntegre i intel·ligible (amb algunes solucions per conjectura): un text que representés al més fidelment possible allò que podem suposar que constituïa la voluntat literària de Carner en aquell moment" (p. 211).

Peces d'orfebreria

No cal dir que la lectura dels vint-i-quatre textos que constitueixen *La creació d'Eva i altres contes* és un autèntic plaer. Es tracta d'històries amb un argument mínim, i sovint amb un final sorprenent, però que el domini magistral de la llengua de Carner eleva a petites peces d'orfebreria. La fina ironia que treu el cap en gairebé tots els contes i la gran capacitat d'observació de l'autor proporcionen a les històries una volada que farà les delícies d'un lector que retrobarà, un pàgina rere l'altre, el gust de la bona literatura.

Al *Pròleg*, datat a Gènova i en què Carner fa constar que dedica el llibre a Bonaventura Sabater (1862-1938) empresari, escriptor i polític de La Lliga, el lector ja es troba amb aquest paràgraf antològic, tot i que pel seu contingut avui molts considerarien "políticament incorrecte": "No negaré pas que hom pugui formular certes objeccions psicològiques contra els nerviosos fumadors de cigarreta i certes objeccions estètiques contra els embadalits fumadors de pipa. Però

els fumadors de cigars com vós i com jo em semblen aproximadament inatacables. Allò que nosaltres fumem no és pas una mixtura de paper i de tabac, o de tabac i brossa adventícia de la butxaca, sinó aquella pura i ben curada i delectable fulla que, diran els metges que voldran, és molt més salutífera que el més gran nombre d'aigües, olis, polsims i untaments que els apotecaris conjuminen en una sospitosa clandestinitat" (p. 9).

Per les pàgines del llibre veurem desfilar —en escenaris que gairebé sempre són interiors— un fill de casa bona que ha deixat embarassada una noia jove, un nen que a causa del somni provocat per un empatx de peres creu que serà el pare de la bíblica Eva, un dentista que arriba a un poblet i que s'enamora d'una pubilla, unes noies que no saben comportar-se en un concert, un pintor que només pinta un sol quadre, unes aristòcrates que competeixen per qui fa el millor gelat de xocolata... Hi abunda la presència de personatges femenins, de qui sovint l'autor n'acaba esbossant una certa psicologia. És el cas, per exemple, de la coixeta que provoca l'enamorament d'un passatger a "Idil·li en el tramvia", de la senyora Tereseta de "La vetllada artística", que organitza una festa per venjar-se dels

Retorn fugaç a Catalunya (1970)

veïns, de la Lola, una mestressa capriciosa i dominadora a "L'armari" o de la Quitèria, exemple extrem de l'avarícia, a "La vella polida".

El poeta Jordi Llavina, en la seva ressenya del llibre que ens ocupa ("Una auca de la vida burgesa", diari *Ara*, 17-7-2021), després de deixar clar que "en aquests exercicis prosaics no hi ha el geni que trobem en la poesia", en fa la següent semblança i valoració: "Que el lector no hi busqui apregonament psicològic. Cada peça és com la vinyeta d'una gran auca: el catàleg de personatges, alguns de ben risibles, és ben nodrit". I més endavant afirma: "Algun conte fa pensar en les ficcions de Trubla, en les plagasitats de Sagarra o, si no fos pel contrallum de la llengua, que és ben diferent, fins i tot en certs relats de Calders".

Per la seva banda, Albert Manent, al pròleg que hem esmentat, en donava la següent visió: "El món de *La creació d'Eva* no és ni intel·lectual ni noucentista, sinó que reflecteix sobretot la vida dels petits burgesos, dels menestrals i fins de la genteta de la Barcelona de les dues primeres dècades del segle. Presenta fonamentalment un costumisme amarat de barcelonisme, festiu o melangiós, servit amb la safata enlluernadora d'una llengua màgica, creadora, popular" (p. 8). Pel que fa a aquest últim aspecte, Manent afegeix el següent: "Hi ha una prosa noucentista que es ressent del pas del temps: Xènius i alguns dels seus deixebles [...] Ara bé, la de Carner encara és gerda. Dues deus, la culta i la popular, indestriablement unides, la nodreixen. La prosa carneriana és, doncs, un model del millor català on podrem aprendre un vocabulari calidoscòpic, precís i enriquidor, com per exemple, el joc extraordinari de les frases fetes, tan pròpies del geni de la llengua i que cal redescobrir cada dia" (p. 10).

Per acabar, tres petits exemples d'aquest ús de la llengua tan afinat i ple d'ironia del gran poeta. El primer, un esbós de retrat: "La Quitèria era un d'aquestes dones que semblen fetes amb les miques que van sobrar quan ja eren pastades totes les altres dones del món: tenia una

mica de cabell, una mica de cos, una mica de llavis, una mica d'ulls" ("La vella polida", p. 57). En el segon, sentim la valoració que fan de l'arribada dels primers freds unes boles de naftalina: "Sabem la sort que ens espera. Púdiqves verges, ens hem passat primavera i estiu, època dels esclats i les expansions felices, amagades en el mateix si de les llanes i les espesses draperies, tancades amb pany i clau. La nostra virtut ha preservat el parament de casa i els vestits de l'any passat de corrupció i de traus fatídics. I ara, en el temps de la frescoreta, els armaris són badats, les peces de roba desplegadas: caiem en terra, sota una claror viva que ens ofusca, i el peu groller d'una cuinera ens esclafa" ("La frescoreta", p. 94). I, per últim, un magistral ús de la llengua que molt sovint frega l'aforisme: "[...] donar consells a un enfureït és com voler apagar un foc amb una garba de gatoses seques" ("Les dues vies", p. 145). El que hem dit, una delícia de lectura. ■